

تاریخچه‌ی مستشاران آمریکایی در ایران^(۱)

به قلم سید کاظم اتحاد

نطق مرحوم ارباب کیخسرو در مخالفت با لایحه نصرت الدوله فیروز وزیر مالیه

جلسه تاریخی اول مرداد ماه ۱۳۰۶

در شماره گذشته قسمتی از مذاکرات جلسه اول مرداد ۱۳۰۶ مجلس شورای ملی را که در آن لایحه شاهزاده نصرت الدوله وزیر دارایی وقت (مکاسکی) را به جای دکتر میلیسپو به ریاست کل مالیه ایران پیشنهاد کرده بود درج کردیم اینک دنباله آن:

رئیس - آقای ارباب کیخسرو مخالفید؟

ارباب کیخسرو - بله مخالفم.

آقای ارباب کیخسرو - ما وقتی تصمیم گرفتیم متخصص بیاوریم عقیده ما این است که مالیه ما خراب است. در دوره دوم، مجلس اقدام کرد. مستر شوستر را آوردیم او روی امانتش رفت! در دوره چهارم هم اقدام شد یک عده متخصص دیگر آوردیم آن هم رئیس شان رفت و حقیقتاً بنده نمی دانم موضوع دعوا سر چه بود نزاع‌هایی در گرفت و در نتیجه اعلام شد که دکتر میلیسپو رفت و می رود! در رفتن او البته چون موافقت حاصل نشده و خواسته است برود مختار است. این جا گفته می شود یک قراردادهایی بسته می شود و دولت مجبور بوده است امضاء کند. بنده آن دولتی را که چیزهایی برخلاف مصلحت مملکت به صرف اظهار متخصص مالیه امضاء کند آن دولت را دولت قوی نمی دانم (صحیح است) دولتی که متکی به مجلس و قانون است چرا باید زیر بار چیزهای خلاف مصلحت مملکت برود؟
بنده وقتی که کنترات دکتر میلیسپو مطرح بود این جا نبودم و رفته بودم دماوند والا

مخالفت می‌کردم. زیرا یک اختیاراتی به شوستر داده شده بود و ما را دچار محذور کرد و این اختیارات به مصلحت داده نشده و با وضعیت دولت‌های ما باعث سوء استعمال شده است ولی با وجود اینها به ما خدمت کرده است (نمایندگان صحیح است).

دکتر میلیسپو حقوق ادارات ما را که آجر عوض پول می‌دادند منظم نمود (صحیح است) دکتر میلیسپو عایدات و مخارج ما را تمرکز داده نباید این قدر اغماض کرد. این که بیان کردند که در سایه قدرت نظام و آن توجهاتی بود که از طرف مقامات عالی می‌شد کسی منکر این قسمت نیست و بنده کاملاً اعتراف دارم ولی انصاف بدهید اگر کسی بود که نمی‌خواست بکند با وجود داشتن وسایل باز هم پیشرفت می‌کرد؟ (عده‌ای از نمایندگان ابداء).

دکتر میلیسپو رفت و حالا کس دیگر را بخواهید بیاورید آن شخص کیست؟ آن شخص (مکاسکی) است. این شخص را بنده از ابتدایی که با شوستر به ایران آمد می‌شناسم. دکتر میلیسپو با من برادر نبود که از او طرفداری کنم و نظری هم ندارم ولی باید فهمید که (مکاسکی) از عهده بر می‌آید یا خیر؟

این شخص خزانه دار است حساب خزانه را به کی خواهد سپرد؟ هم خودش خزانه دار است و هم محاسبه خزانه را باید پس بدهد چه می‌شود گفت؟ باید فهمید اطرافیان مکاسکی چه اشخاصی هستند یکی از اعتراضات اساسی این بود که چه شده است آن اختیارات در دست دکتر میلیسپو خوب نبود ولی در دست ایشان همان اختیارات خوب است؟ اگر بفرمایید برای مدت کمی است بنده عرض می‌کنم اگر آن اختیارات بد باشد چه یک ساعت چه یک روز چه پنجاه روز تفاوتی نمی‌کند!

بنده می‌خواهم راجع به مکاسکی و کمپانی که در اطرافش جمع شده‌اند مثالی عرض کنم. این مثل بنده مربوط به مجلس است که در مجلس عرض می‌کنم. ما بعد از آن که با مشتقات زیاد مطبعه مجلس را وارد کردیم تمام مقصود ما این بود که حوایج دولت را مخصوصاً از خارج رفع کنیم حوایج دولت هم تمبر و باندرول بود پس از زحمات زیاد از خزانه داری آمدند سفارش تمبر دادند و هشتاد و سه میلیون تمبر در مطبعه طبع و پنجاه میلیون هم سفارش دادند اما در ضمن مخالفت‌هایی که کردند این

بود که اولاً تمثال اعلیحضرت همایونی را ما هر چه اصرار کردیم به خودمان بدهند بسازیم ندادند. و مخصوصاً به کسی دادند که خراب ساخت و هر چه اصرار کردیم گفتند که ما صد تومان داده‌ایم و باید به او بدهیم بسازد. بعد هم هر چه گفتیم به ما ندادند. ما هم که زورمان نمی‌رسید بالاخره قسمت شیر و خورشید را خودمان ساختیم و ممکن است نمونه‌ها را ببینید که اگر بهتر از مال خارج نباشد بدتر نیست خلاصه این که عاقبت ما نتوانستیم تمثال را از مکاسکی بگیریم!

در این خصوص از وزیر مالیه سؤالی کرده و جواب ن داده‌اند آن وقت آقایان می‌خواهند مالیه مملکت را به این شخص و اشخاصی که اطرافش را گرفته‌اند سپارند؟ بنده این قدر که نسبت به اطرافیان این شخص بدبین هستم نسبت به خود ایشان بدبین نیستم (یکی از وکلا - می‌خواهند پول‌ها را بخورند) هیأت دولت در این مدت فرصت نکرده است کسی را در نظر بگیرد ممکن بود در این مدت این مواد اختیارات را اصلاح می‌کردند. اولاً حقوق رئیس کل مالیه را بنده موافق نیستم که به ایشان داده شود. ثانیاً نسبت به اطرافیانش یک مطالعاتی لازم است. ثانیاً چه حقوقی برای این شخص قرار خواهند گذاشت. به علاوه عمل خزانه داری به کی رجوع خواهد شد. محاسبات خزانه داری چه خواهد شد و کی رسیدگی خواهد کرد؟ اینها را خوب است مطالعه کرده و با مطالعه تصمیمی اتخاذ کنند زیرا ما تجربه کرده‌ایم عملی که با عجله شود عاقبت پشیمانی دارد.

در این موقع تنفس داده شد و مجدداً مجلس یک ربع به ظهر انعقاد یافت مرحوم یاسایی شروع به دفاع از لایحه دولت کرد (مرحوم یاسایی از موافقین و طرفداران تغییر سلطنت بود و در جلسه تاریخی نهم آبان نطق مفصلی ایراد کرد. در اواسط دوره هشتم به ریاست اداره کل تجارت منصوب شد و پس از دو سال که در این سمت باقی بود در اثر سعایتی که شد خانه نشین گردید و در سال ۱۳۱۸ بنا به امر اعلیحضرت فقید به مدیریت عامل باشگاه هواپیمایی کشوری منصوب شد و در سال ۱۳۲۲ در اثر بیماری سرطان جهان را بدرود گفت).

خلاصه دفاع یاسایی از لایحه این بود: البته انتظامات مالیات مورد توجه ما بوده

دکتر میلیسپو خوب موفق شده است دخل و خرج را تعدیل دهد و دکتر میلیسپو ناظر خرج خوبی برای ما بوده است و البته مجلس شورای ملی هم وظیفه‌دار است که نظارت کامل نماید.

اصل موضوع این است به دکتر میلیسپو گفته شد اختیارات شما را تجدید و کنترات شما را بصورت دیگری منعقد کنند جلسات عذیده منعقد و ما به الاختلاف چند جز بود یکی مفتشین تحت نظر وزیر باشند تا بتوانند ادارات را رسیدگی کنند و در موقع لزوم عملیات خود رئیس کل مالیه را هم بتوانند تفتیش کنند. یکی هم وضعیت مستخدمین آمریکایی بود که مطابق لایحه جدید بایستی تحت نظر وزیر مالیه باشند! یکی طرز حکمیت بود که این موضوع مخصوصاً اشکالاتی را تولید کرده بود من شنیدم دکتر میلیسپو گفته بود که حکم باید وزیر مختار آمریکا باشد؟! و دولت نمی‌توانست یک کاپیتولاسیون خاصی در این مورد علیه دولت معین کند در هر صورت دکتر میلیسپو حاضر نشد و لازم بود علاج فوری برای این کار بشود آن چه بنده تحقیق کرده‌ام مسترمکاسکی بهترین شخص است برای این کار البته معلومات و اطلاعات و شجاعت دکتر میلیسپو را ندارد ولی محاسب خوبی است!!

وزیر مالیه هم در این موقع توضیحات ذیل را داد: اعتراضی که می‌شود و منطقی هم هست این است که مجلس و دولت اگر اختیارات سابق را زیاد و زاید می‌داند چرا برای مدت معینی ولو موقتی باشد به دیگری واگذار می‌کنند این قسمت یکی از اعتراضات اساسی است که جواب آن را عرض کردم ولی اصل موضوع حکمیت است که در قانون نیست و در کنترات هست ولی وقتی اختیارات مطابق قانون داده شد این مسأله از میان می‌رود اما چرا ما این عقیده را پیدا کردیم برای این بود که کارها معوق نماند مخصوصاً امروز دستور العمل‌هایی دادم که کلیه عملیات خزانه داری به حال وقفه در آید و البته ادامه این وضعیت خوب نیست و باید هر چه زودتر صورتی به کار داد!

پیشنهاد کفایت مذاکرات داده شد و آقای شیخ العراقرین بیات با کفایت مذاکرات مخالف بودند و به واسطه‌ی نبودن اکثریت جلسه مجلس ختم و موکول به جلسه روز سه شنبه گردید.